

Les violències masclistes en salut mental i addiccions

**Societat Catalana de psiquiatria i salut
mental. Grup de treball i recerca en dona i
salut mental**

Gemma Altell Albajes

**II jornada sobre VM i Salut Mental
8 de novembre del 2019 Lleida**

LA SITUACIÓ DE LES DONES EN SALUT MENTAL

1). Binomi indestriable: l'impacte de la VM en la salut mental de les dones

2).Violències institucionals: manca de PdG

3). Estigma i credibilitat

25 NOVIEMBRE Día Internacional de la

ELIMINACIÓN DE LA VIOLENCIA CONTRA LA MUJER

80%

de las que han vivido en PAREJA han sido víctimas de violencia en algún momento

VIOLENCIA DE GÉNERO

42% NO lo identifican como violencia (y a las que lo hacen, NO SE LES CREE por su problema de salud mental)

"35 años. De la soledad a la sociedad"

#NosotasSiContamos

Síguenos en   YouTube

MUJER y SALUD MENTAL

MUJERES Y NIÑAS CON PROBLEMAS DE SALUD MENTAL EN ESPAÑA

El 19,5% de la población española tiene o ha tenido en la vida algún problema de salud mental, siendo esta cifra más alta en mujeres (22,9%)

3 veces más riesgo de tener depresión

El doble de tener ansiedad

ser mujer es un factor de riesgo para tener un problema de salud mental

3 de cada 4

mujeres con problemas de salud mental han sufrido violencia en el ámbito familiar y/o en la pareja

VIOLENCIA DE GÉNERO

80%

de las mujeres que han vivido en pareja han sido víctimas de violencia en algún momento

ESTIGMA

Solo por el hecho de SER MUJER, a las mujeres con trastorno mental se les considera "histéricas", "vagas", "incapaces", "desaliñadas" o "malas madres".

DOBLE DISCRIMINACIÓN

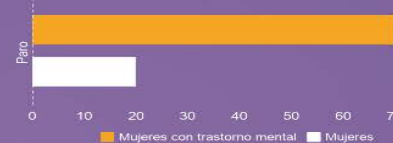
PROBLEMA DE SALUD MENTAL

EMPLEO

70%

NO tienen empleo

CUIDADOS

En España, el perfil de la persona que cuida a un familiar con un problema de salud mental es

mujer de 64 años

que cuida a su familiar durante

21 AÑOS

empleando 24 HORAS/SEMANA de media

confederación SALUD MENTAL españa

**QUINS SÓN ELS
MECANISMES DE
GÈNERE QUE
EXPLIQUEN AQUESTES
DADES**

Clau: desigualtat estructural

SISTEMA SEXE GÈNERE

Sistema d'organització social en el qual sexe i gènere són assimilats i, per tant, determina una única forma de mirar el món.

Components bàsics:

- Binarisme (home-dona)
- Desequivalència de poder entre ambdós (androcentrisme)

Es crea un sistema de desigualtat on l'home i "allò" masculí té una posició major de poder i mecanismes per mantenir aquesta situació (violència).

"Sensació de no tenir escapatòria a aquest sistema".

ROLS DE GÈNERE i estereotips de gènere

Papers socials que s'espera que exerceixin dones i homes.

- A les dones se'ls assigna un paper principal en l'esfera domèstica i la **vida privada**.
- Als homes se'ls assigna un paper principal en la **vida pública**.

Il·lustracions de Maria Vidal
(*Dibuixant el gènere*, 2013)

DONES/ Reproductiu	HOMES/productiu
Dependència	Independència
Sensibilitat	Agressivitat
Fragilitat	Valentia
Cura	Competitivitat
Tendresa	Domini
Sentimentals	Autoritat
Importància de la imatge	No expressió sentiments
Tasques de la llar	Breadwinner
Presumides	Impulsivitat
Rencoroses	Decisió
Cotilles	Importància del sexe
emocionals	racionals

Estereotips de gènere en salut mental

DONES	HOMES
Gandules	Agressiu
Histèriques	Perillós
Incapaces	Imprevisibles
Desarreglades	Drogodependents
Males mares	Descontrol
“la boja dels gats”	Apàtic
Pobreta	Està trist
Indefensa	
Depressiva	
Insegures	
No són de fiar	
Llàstima	
vulnerable	

Dones i addiccions

Dona drogoaddicta igual a puta

Menys dones que homes consumidors

Són totes putes

Desestructurada

Viciosa

*Segons estatus socioeconòmic
OH ↑ ALTRES DROGUES↓*

Marginació

Perduda

Poca autoestima

Transtornada

Consum individual

Solitària

També poden generar dependència de les seves parelles

Prostituta

Egoïsta

Són dèbils de caràcter

Disperses

Problemes familiars

Soledat en el consum

Manca d'autoestima

Transtorn de Personalitat Límit

Consum més individual (solitari)

Tractaments fets d'amagat

Culpable

Mala mare

Marginalitat

Irresponsable

No tenen feina

Són unes malaltes

Insegura

Debilitat

*Maltractament -
Violència familiar*

Es percep menys que en homes

Vulnerabilitat

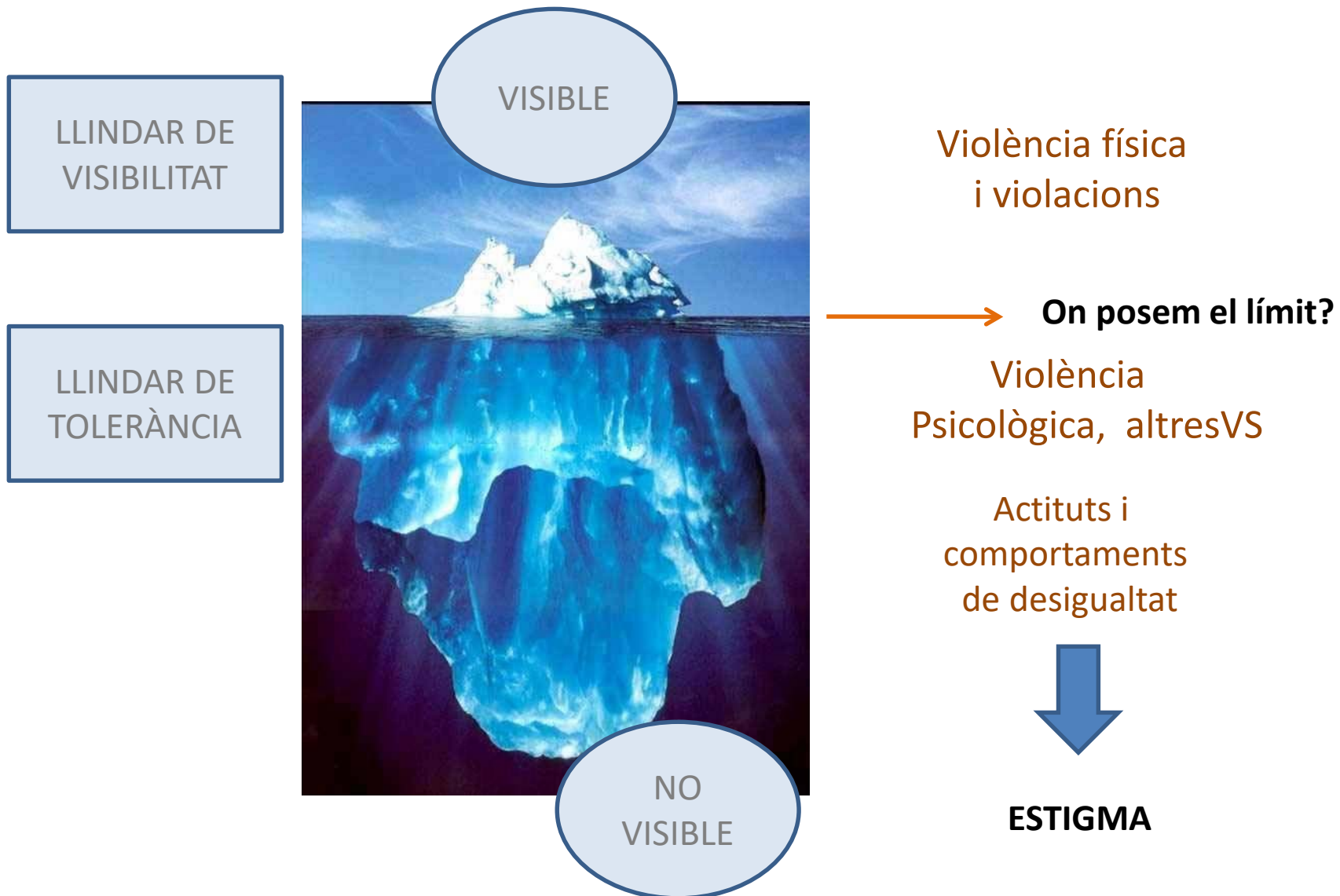
Via d'escapament davant dels problemes

Pressió social

Desigualtat de gènere= Violències masclistes

- LA DESIGUALTAT ÉS VIOLÈNCIA
- LES DESIGUALTATS IMPACTEN EN TOTES LES ESFERES VITALS D'UNA PERSONA
- EL SISTEMA SEXE/GÈNERE INFLUEIX EN LA CONSTRUCCIÓ IDENTITÀRIA DE LES PERSONES
- ELS MANDATS DE GÈNERE DANYEN A LES PERSONES
- LA MIRADA DE GÈNERE PERMET DETECTAR DESIGUALTATS I LES VIOLÈNCIES QUE SE'N DERIVEN
- SI NO INCORPOREM LA PERSPECTIVA DE GÈNERE ESTAREM REPRODUÏNT AQUESTS MANDATS EN LES NOSTRES INTERVENCIONS

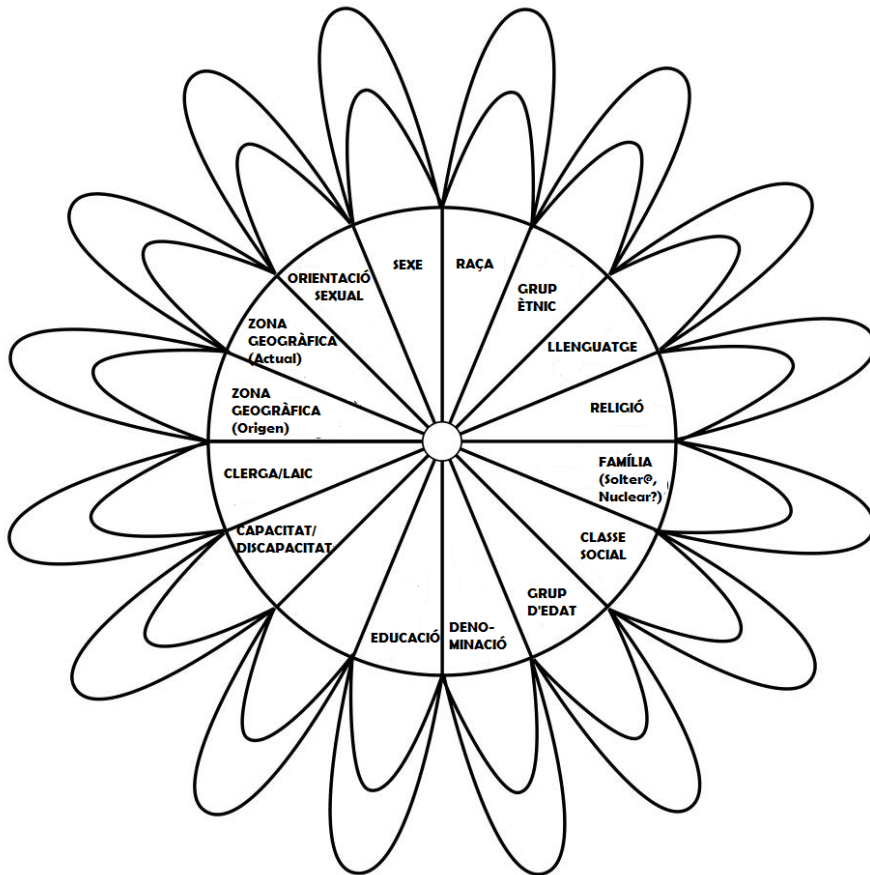
Violència estructural

INTERSECCIONALITAT: la salut mental com a eix de desigualtat

OPRESSIÓ I PRIVILEGIS/PODER

Totes les persones a la vegada podem estar en situació d'opressors i d'oprimides dependent de les categories o variables que entren en joc.

Parlem tant d'eixos de desigualtat com de privilegis/poder

Cal conèixer la nostra matriu de privilegis i opressions

**QUÈ HI PODEM TROBAR
DARRERA DEL
DIAGNÒSTIC DE SALUT
MENTAL EN LES DONES?**

ESTIGMA DE GÈNERE EN SALUT : patologització de la vida de les dones

1

Les dones són més dèbils i es queixen més i per això van més al metge/metgessa

La majoria de malalties de les dones relacionades amb el dolor són relacionades amb un origen mental/psicosomàtic VS orgànic en els homes

Racionalitat Vs
emocionalitat

Què impliquen els diagnòstics de SM per les dones?

2

- ❑ NIVELL PROFESSIONAL. No solen contemplar:
 - Desigualtats de gènere (ex. no reconeixement professional)
 - Mandats de gènere (ex. niu buit)
 - VM

- ❑ NIVELL DE LES PRÒPIES DONES. Poca crítica per part de les dones per l'alliberament de la responsabilitat

- ❑ NIVELL SOCIAL. Recau en elles tot l'estigma per: **dona + DSM**

Quin és l'estigma específic de les dones amb SM?

3

Si les dones tenim menys *solvència* per rol de gènere, el fet de tenir un DSM aprofundeix en aquest estereotip

NORMA ESPECÍFICA DE GÈNERE EN SM sustentada en l'estigma:

S'espera d'elles invisibilització, sobreprotecció i obediència:

- Amplificant l'estereotip general
- Alhora que invalida simbòlicament les dones DSM pels rols tradicionalment femenins
- En definitiva treu la **capacitat d'agència a les dones (ex. Sexualitat)**

Quan les dones no responen al rol de gènere de dones amb DSM són més estigmatitzades

Gràfic 8

Ser dona i tenir un trastorn mental

73,8%

No expliquen a la feina que tenen un trastorn

57,2%

33%

Tracte injust als centres d'atenció primària

15,9%

49,2%

Li han atribuït una personalitat inestable

36,4%

Font: 'L'estigma i la discriminació en salut mental'. Obertament.

ESTIGME SOCIAL I AUTOESTIGMA (ESTEREOTIPS DE GÈNERE EN SM)

- Atribucions**

	Dones	Homes
Fragilitat	↑	
Negativitat (pessimisme)	↑	
Inestabilitat	↑	
Intel.ligència/genialitat		↑

ESTIGME SOCIAL I AUTOESTIGMA (ESTEREOTIPS DE GÈNERE EN SM)

- **Ocultació**

	Dones	Homes
Entrevistes feina	86,7 %	67,6 %
Ja treballant	73,8 %	57,2 %

- Malgrat tot això...

Les dones toleren millor un diagnòstic de salut mental que d'addiccions

Per què?....

Dones i salut mental: doble estigma

Dones i addiccions: triple estigma

Com està afectant el sistema sexe-gènere en l'estigma cap a les dones addictes?: Triple estigma

El consum/abús/dependència de drogues s'ha considerat un problema principalment "masculí". L'experiència masculina es considera la norma estadística.

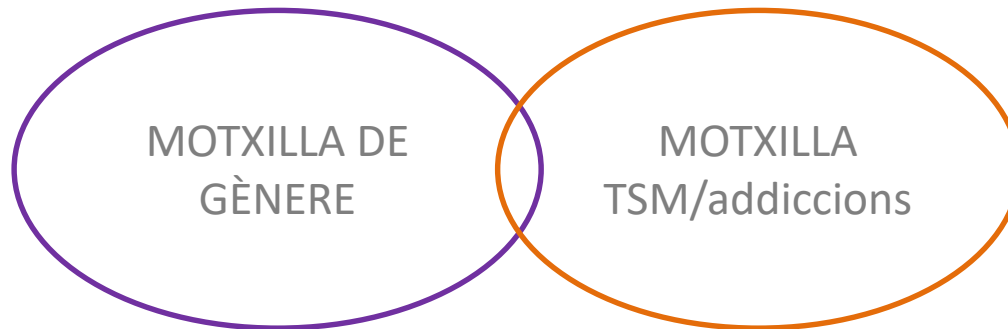

El consum problemàtic de drogues, malgrat considerar-se una "desviació"/transgressió, per als homes és un comportament compatible amb la seva expectativa per al "rol de gènere".

Les dones són considerades l'excepció a la norma i estan en minoria.

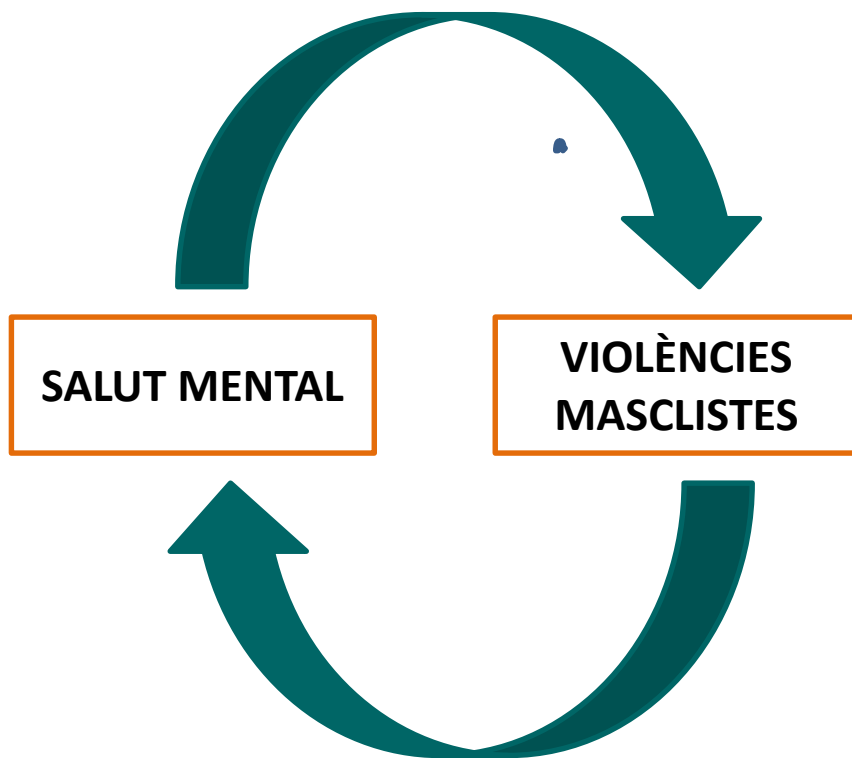
Les dones que abusen de drogues estan transgredint el rol com a esposa, mare i/o filla.

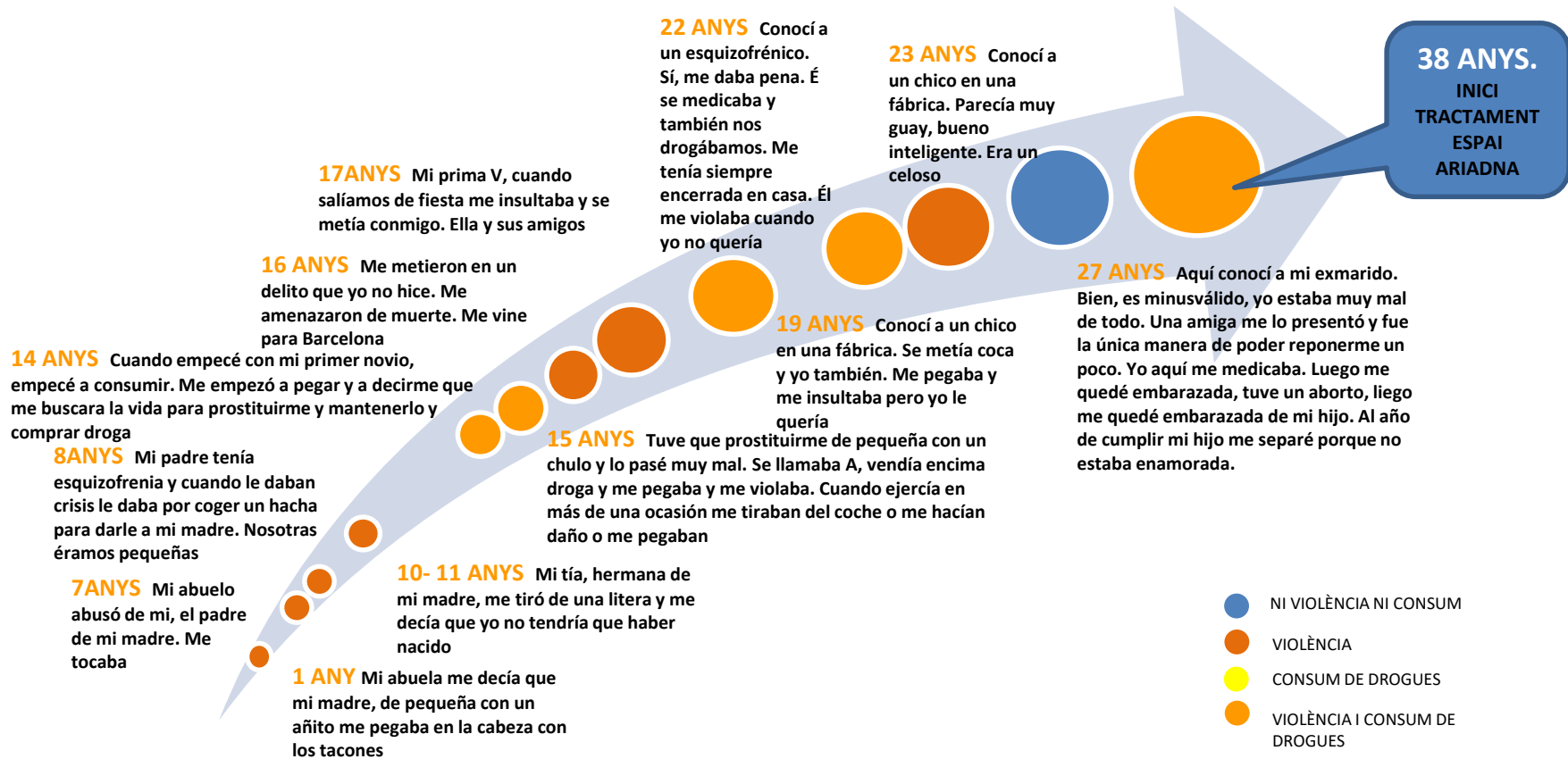

- **Doble estigmatització/triple estigmatització**
- **Major vulnerabilitat**
- **Dificultat d'accés a recursos i serveis**
- **Major impacte en l'autoestima de gènere**
- **Major invisibilització de certs malestars i patologies (menor qualitat de vida)**
- **Majors VM**

VIOLENCIES MASCLISTES: més enllà de la parella

- Violències masclistes a les dones que pateixen SM o addiccions
- TM i addiccions derivades de situacions de VM

-VM i drogues paral.lel
 -Diverses tipologies d'VM al llarg de la vida

Marc legal actual

- **Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género.**
- **LLEI 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.**

Altres violències masclistes...

Àmbit de la parella: és la violència perpetrada contra una dona per un home que n'és o ha estat el cònjuge o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.

Àmbit familiar: és la violència exercida contra una dona perpetrada per membres de la mateixa família.

Àmbit laboral: és la violència que es pot produir en el centre de treball i durant la jornada laboral o fora d'aquest entorn si té relació amb la feina i que pot adoptar dues tipologies, assetjament per raó de sexe i assetjament sexual.

Àmbit social o comunitari: comprèn les agressions sexuals, el tràfic i explotació sexual de dones i nenes, la mutilació genital femenina o el risc de patir-la, els matrimonis forçats, la violència derivada de conflictes armats i la violència contra els drets sexuals i reproductius

Violències no recollides a les lleis....

Violència obstètrica, ús de dones en el tràfic de drogues, violència patrimonial, mercantilització dels cossos en la publicitat, violències a través de les xarxes socials, abortaments selectius, esterilització forçosa, suïcidis, la violència de control, menor, violències sexuals diverses, **violències institucionals**

Violències masclistes en salut mental

- **Parella i familiar:**

- Rols invertits de la cura
- Sobrecàrrega de cures pel mandat (no prioritat laboral)

- **Àmbit laboral:**

- Dificultat accés mercat laboral i millora

- **Violències sexuals :**

- Tots els contextos (laboral, formatiu, familiar, lleure, etc)

- **Comunitari:**

- ESTIGMA

- **Institucionals**

Major nivell de vulnerabilitat a rebre VM

-autoconcepte de no ser mereixedora d'una relació sentimental

-La percepció de vulnerabilitat de la dona en SM per part de la figura agressora i de la propia dona

-Falta de credibilitat del relat de la dona en SM

Violències masclistes específiques en l'àmbit de les drogues

- **Violència** (de tot tipus) en **relacions sexoafectives**
- **Violències en el tràfic de drogues** per rol de gènere
- **Violències sexuals en els contextos de consum**
(consum com a causa o conseqüència, riscos en contextos de tràfic, habitants de carrer, etc)
- **Violències sexuals** viscudes a la **infància** i relació amb el consum
- Violències sexuals en **contextes d'oci nocturn**
- **Violència institucional: judicial, sanitària, policial, etc.**

Violències institucionals

SALUT MENTAL I GÈNERE

MATERNITATS

Al CSMA sortia el tema de la maternitat de tant en tant. Em feia mal. Però l'esquivaven, "més endavant" em deien sempre. De vegades em deien que no m'obsessionés o em preguntaven si esperava que la maternitat em curés. Barbaritats. M'acostava als 35 i al descens dramàtic de la fertilitat natural i la meva preocupació i ansietat sobre aquest tema cada cop eren més grans. Finalment, en una cita fatídica amb la meva psiquiatra, davant el meu desig de ser mare, em va respondre: "Ni se t'acudeixi!". Tinc les paraules i el to gravats a foc a la memòria, dient-me què havia de fer amb la meva vida i il·lusions.

97% entregada
3% egoísmo
0% quejas

100%
MADRE

5 de mayo
Día de la Madre

El Corte Inglés

The advertisement features a woman with dark, curly hair wearing a green military-style jacket. The background is a light green color. The text is overlaid on the image, with the statistics and '100% MADRE' in large, bold letters. The El Corte Inglés logo is in the bottom right corner.

Com exercim les violències institucionals?

- **Revictimitzar** (no potenciar l'agència, reexplicar la història de la dona...)
- **Compartimentar** (segmentació del ttmt)
-

ESTIGMATITZAR

Quines violències institucionals podem reproduir quan no introduïm la PdG?

- ❑ **Invisibilitzar les dones** suposant que en esmentar als homes s'inclou també a les dones. Els homes són el paradigma a partir del qual es planifica -> androcentrisme.
- ❑ **No tenir en compte les relacions de poder**. Per exemple, assumint que la llar funciona com una unitat socioeconòmica dins de la qual hi ha igualtat en el control dels recursos i en la presa de decisions.
- ❑ Les persones **no participen a les decisions sobre la planificació**, i quan ho fan, la majoria són homes.
- ❑ **No es pren en consideració les desigualtats estructurals de gènere**, com per exemple la divisió sexual del treball o la violència masclista o els mandats de gènere.

Roxana Volio: "La Planificación estratégica con perspectiva de género".

No dissenyem serveis especialitzats que integrin les diverses necessitats/interseccionalitats

Possibles biaixos de la pràctica

EXEMPLES DE
VIOLÈNCIA
INSTITUCIONAL
EN LA
PRÀCTICA
PROFESSIONAL

- **DIAGNÒSTIC**

- **Diferents diagnòstics davant mateixa simptomatologia**
- Mateix diagnòstic però necessitat d'abordatges específics
- Precipitadors o desencadenants del TM i eixos i variables que interfereixen
- Necessitat d'estudis diferencials
- **Diagnòstics preliminars quan hi ha VM que poden ser adaptatius***

- **INTERVENCIÓ**

- Motxilla d'estereotips del o la propia professional
- Pautes no diferenciades (farmacodinàmica i altres)
- Grau d'infantilització
- Intervenció amb el context i entorn
- Abordatge del malestar psicològic/emocional que acompanya el diagnòstic
- Necessitat recursos específics que aborden les diferents interseccionalitats (patologia dual)

Possibles biaixos de la pràctica (2)

- **ESTRUCTURES**

- Diferències pel que fa a l'accés a recursos especialitzats i serveis residencials: mirada androcèntrica
- Diferències en la capacitat de retenció dels recursos (normativa)
- Diferències en l'ocultació simptomatologia

VIOLENCIES MASCLISTES: LA INTERVENCIÓ

Aspectes rellevants a tenir en compte a la intervencions quan hi ha VM

- Capacitat de reacció reduïda pel propi us/abús de substàncies.
- Addiccions a psicofàrmacs no identificats i/o amb prescripció mèdica: més risc en casos de violència.
- Major sentiment de culpa per la transgressió o inadequació: retràs en la denúncia i/o verbalització de la violència patida.
- Ocultació del consum/trastorn o de la violència per por de les pèrdues (especialment fills/es).
- Major complexitat en el tractament. És necessari que sigui central en el procés (addicció o TSM)

Dificultats en la detecció i intervenció en la violència masclista cap a la parella en l'àmbit de les drogodependències i SM

- Fins fa molt poc manca de protocols de detecció i de coordinació entre xarxes .
- La “normalitat” amb què accepten les dones aquesta situació de violència dificulta la seva detecció.
- En els casos que es detecten, s'utilitzen l'estratègia de confrontació per intervenir sobre la problemàtica de violència.
- Manca de preparació per part de l'equip professional per afrontar aquesta problemàtica: **cicle de la violència**
- Saturació en l'atenció a les drogodependències i a SM.
- Inadequació en la gestió dels processos de derivació.
- Segmentació del tractament.

Canvi de mirada.....

Preguntes clau

- **Arriben les dones amb trastorns de salut mental als nostres serveis?**
- **Com es veuen elles respecte a les seves possibilitats per la vida autònoma? I ells?**
- **I el seu entorn, com les veu?**
- **Els recursos existents responen a les seves necessitats?**
- **Presenten el mateix grau de retenció en els serveis?**
- **Quins són els resultats/impacte del servei en el treball amb dones i homes?**

Canvi de mirada.....

Què caldria per trencar amb l'estigma en la intervenció?

PERSPECTIVA DE DRETS

PERSPECTIVA DE GÈNERE

INTERSECCIONALITAT

RUPTURA ESTRUCTURA
ANDROCÈNTRICA

És impossible la salut
psicològica si l'essencial de
la persona no és acceptat,
estimat i respectat per altres i
per ella mateixa

ABRAHAM MASLOW

Gràcies!

gemma.altell@g-360.org

TW: @Gemmaltell

